

Alexa Károly

Csendes és intim ünnep

Az Ünnepi Könyvhét története nincs megírva. Pedig a XX. századi magyar történelemnek felettébb érdekes képe nézne a szemlélődő utódra, ha előtte sorjáznának az eddigi hetvennyolc könyvhét eseményei: milyen könyveket hoztak a kiadók a terekre ekkor vagy akkor, mely írók dedikálták munkáikat olvasóiknak – ne feledjük, az Ünnepi Könyvhét az a nagyszabású nemzeti kulturális esemény, amikor a személyes találkozáskor, amikor egymás szemébe nézve, hirtelen „arca lesz” az írónak is, meg az olvasónak is -, melyik író mely többi íróval áll oda egy csoportképhez (és kikkel nem), és – persze – miként sündörög ott a politika a kitett könyvek között, vagy miként is lappang magukban a könyvekben, vagy éppen harsog magukból a könyvekből.

Az Ünnepi Könyvhét igazi hungaricum, évtizedekkel ezelőtt, amikor még nem voltak nemzetközi könyves fesztiválok és könyvvásárok, a külföldi turisták elismerően bólogattak Pest városának legbensőbb terein a könyves pultokat és a tolongó vásárlókat nézve, a fecsegő, régi jó szóval, „kaszinózó” írókat hallgatva, olcsó lángost majszolva és hús fröcsöket iszogatva.

Nincs „könyvhéttörténetünk”, és talán most van itt az utolsó ideje annak a megírására, hiszen mind távolabb kerülnek a második nagy háború előtti évtizedek, alig-alig élnek már olyanok, akik sorba álltak a csíkos szürke öltönyös, Etonkalapos, fehéredő bajuszos Móricz Zsigmond előtt valamely új könyvét szorongatva, akik a hátrafésült, sűrű hajú Sinka Istvánnak, a jó tanuló küllemű Németh Lászlónak vagy a besenyős szemvillanású Illyés Gyulának betűzgették elő a nevüket. Jó, hogy közöttünk van, s úgy lehet a hét végén ott lesz szokott helyén Vörösmarty szobrának vetve hátát, a Váci utca torkolatánál Püski Sándor bátyánk, ha ugyan már hűséges társa nélkül is, aki maga a folytonosság, aki jelképe a „könyves embernek” éppúgy, mint a nemzeti érzésnek és a népi gondolatnak, s akinek esetében talán szükségszerűnek mondhatók „bizonyos folytonossági hiányok”: a börtön és a kikényszerített emigráció évei. Azok a régi félbolshevik könyvhetek a hatvanas években Püski Sándor nélkül, maguk is színezik a könyvhetek megíratlan históriáját. Mert a könyv nem éppen ártalmatlan jószág – és ezt tudja a politika is. Nemcsak az írók meg az olvasók...

Nincs könyvhéttörténetünk, csak emlékképeink vannak, régi és rossz, újabb és reményteljesebb évek hangulati emlékei. És mivel nincsenek történelmi feldolgozások, minden új könyvhét, így a nyár elején, a személyes emlékeket hívja elő, a régi benyomásokat villantja föl, elhalt írók mosolya és szavai válnak újra élővé, könyvheti diskurálások régi barátokkal. Könyvhét és politika... Jobb lenne talán így fogalmazni: könyvhét és korszellem. Most visszagondolva a rendszerváltozás előtti évtizedekre, úgy tűnik, mintha a szabadságnak a szelíd szelleme járta volna be a könyvheti tér pavilonjainak ösvényeit. Kevesebb volt a könyv, mert legfeljebb ha 4-5 érdembeli kiadónak volt jogosítványa, de sok volt „kint” az író, mert itt különösebb kontroll nélkül válthattak szót olvasóikkal (és egymással is persze), nem a KISZ, vagy a szakszervezet vagy a kultúrház szervezte ezt a „programot”, hivatalosan elfogadott munkatervének megfelelően... És itt tébláboltak közöttünk derűsen, fesztelenül a maguk igazában, azok az írók is, akiket éppen vagy egyáltalán nem szeretett a hatalom, akik kimondatlan szilencium alatt álltak, vagy akiket egy-egy túlhatalommal bíró párttitkár bizonytalan időre kitiltott a „saját” megyéjéből. És itt és ekkor kapott helyet és kicsiny nyilvánosságot a vidéki Magyarország is, a megyeszékhelyek szerény irodalmi és tudományos műhelyeinek alkalmi kiadványaihoz ekkor juthattunk hozzá, mi pestiek, egy-egy érdeemes arcot mindig felvillantó költői antológiákhoz, egy-egy izgalmas témát mindig felvető helytörténeti szakművekhez. De a legnagyobb sorok a határon túli kiadók bódéi előtt kanyarogtak. A Kriterion és a Fórum: Erdély és a Délvidék. Az egyikük a „másik haza” üzenetét hozta, a délebről jövő meg valami furcsa szovjetellenesség odörjét. Szigorú diktatúra volt mindkét „küldő” országban, az egyiknél nyílt és nyilvánvaló magyarellenességgel, a másiknál viszont bizonyos – pl. könyvkiadásbeli – „liberalizmussal”, „nyugatossgal”, „antiszotalinizmussal”, „avangárdpártolással” stb. leplezett kíméletlen délszláv nacionalizmussal. Az erdélyi és délvidéki könyvek jelentősebb mennyiségben csak itt és ekkor találkozhattak az anyaországi olvasókkal. Egyiktől a sok száz éve rendületlen táj- és fajtaszeretet sugárzott felénk, a másiktól valami halvány európaiság. És itt voltak íróik is – élőben, bár keveset és nagyon megfontoltan szólva. A Felföld kiadója a Madách érdektelen küllemű és tárgyú könyvei között csak ritkán villant meg valami érték és hát ott árválkodott valamelyik szögletben néhány oroszról vagy ukránból fordított gyalázatos minőségű könyvvel a szegény Kárpátalja, az akkori hivatalos szóhasználat, Kárpáton túli terület. Talán még megvan az a kis verseskönyv, amely úgy jött létre, hogy a költőnek mindig ugyanazon a helyen és méretben közölte a helyi „magyarpravda” a verseit, egy idő után ezeket kivágták, összefűzték és elnevezték könyvnek.

Nosztalgiazom? Bizonyára igen. Csak annyit akartam az elmondottakkal jelezni, hogy akkor, azokban a nyomasztó évtizedekben az Ünnepi Könyvhét valóban ünnep volt. Mert sokan vettek könyvet, mert az irodalomnak presztízse

volt, mert az írói szó hiteles volt. És a hiteles szó a szabadságról tudósított – ha olykor akaratlanul is -, meg a nemzet sorskérdéseiről is – ha gyakran kényszerű áttételességgel is.

A könyvhét ma is ünnep. De már nem úgy, mint amikor a szabadság szellői lengedezték be a könyvkultúrának ideiglenesen megnyitott tereket. Ma – úgy mondanám – azok számára ünnep a könyvnek ez a hete, akik ünnepi lélekkel és várakozással fordulnak be a könyvek utcáiba. Ma is van mód a csöndes és intim ünneplésre a könyvekkel való találkozásakor, amikor legalább két és félszáz kiadó kínálja „termékeit”, vagy három és félszáz „bejegyzett” új kötetet, s amikor a féltucatnyi budapesti helyszín mellett ötven magyar városban ünnepelhetjük az emberiségnek azt a félezer éves nagy találmányát, amit úgy hívunk nyomtatott könyv.

Nem ez a hely és ez az alkalom való arra, hogy az írott beszéd válságáról, azaz a mai idők álságos közszabadságáról beszéljünk, hogy a tőke mindent kisajátító hatalmán keseregjünk, hogy az írói szó manipulálhatóságán élcelődjünk, hogy a nemzeti értékeket és érdekeket a könyvekben is pusztító globalizációt káromoljuk. Hogy a nemzet ügyeit eláruló, azaz a szót áruba bocsátó írókat nevükön nevezzük. Erre ott voltak az elmúlt hetek és ott lesznek az elkövetkezők. Ez az előttünk álló pár nap kegyen megint arra alkalom, hogy könyveket vegyünk a kezünkbe, amiket ha megveszünk, majd otthon fogunk elolvasni. Itt a könyv ünnepének terében barátainkkal találkozunk, írókkal válthatunk szót, olyan dolgokról beszélgethetünk, amikre ritkán van mód a mindennapok kényszerű zajgásában. Közben az eget kémleljük, örülünk a szép időnek, de nagyon azt se bánjuk, ha jönnek a felhők, mert ilyenkor be lehet húzódni azokra a zártabb helyekre, ahol a beszélgetés élénkítésére kikérhetünk egy-két pohár bort is. Még hozzá a javából, hiszen elvégre ünnepleni jöttünk.

(Zalaegerszegen, 2008. június 5-én, a városi önkormányzat dísztermében)

Miklosovits László grafikája